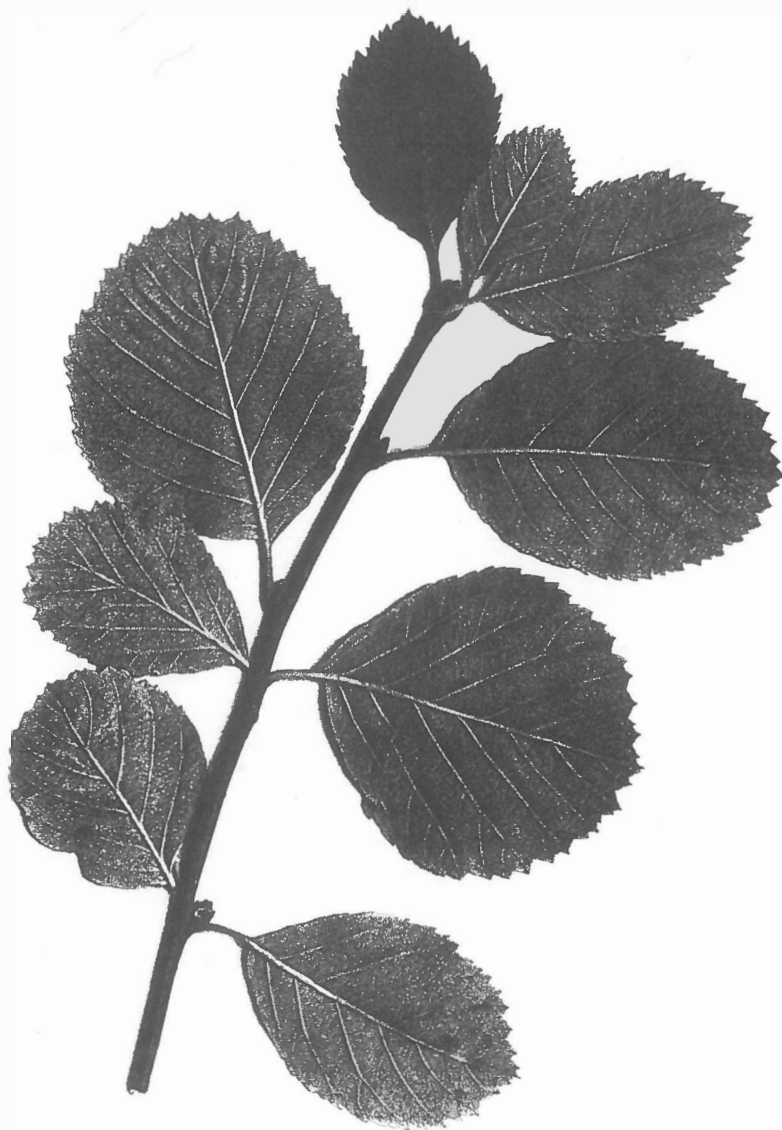

RINDI

TIDSKRIFT FÖR
GOTLÄNSK BOTANIK ÅRG. 2. 1982. NR. 2.

RINDI

TIDSKRIFT FÖR
GOTLÄNDSK BOTANIK Årg. 2. 1982. Nr 2.

Utgiven av Gotlands Botaniska Förening.

Redaktion: Torgny Rosvall
Bengt Larsson

Tidskriften erhålles antingen genom medlemsskap i GBF (25 kr/år)
eller genom prenumeration (25 kr/år). Föreningens postgiro är
68 36 66 - 2.

GOTLANDS BOTANISKA FÖRENING

är en sammanslutning av botaniskt intresserade personer. Föreningens
ändamål är:

att utgöra forum för utbyte av erfarenheter och ökande av kunskaper
inom botanikens olika grenar.

att utforska Gotlands flora.

att verka för skydd och vård av floran.

Sitt ändamål söker föreningen förverkliga bl.a. genom sammankomster,
kurser och exkursioner.

STYRELSE:

Ordförande	Torgny Rosvall Bergmansgatan 6	Tfn 0498/117 77 621 46 Visby
Vice ordförande	Bo Hammar Line gård, Hörsne	Tfn 0498/371 12 620 24 Dalhem
Sekreterare	Kerstin Ewing Lövsta	Tfn 0498/508 20 620 23 Romakloster
Kassör	Bengt Larsson Lummelundsväg Pl 4875	Tfn 0498/782 18 621 41 Visby
Övrig ledamot	Alf Larsson Lothargatan 22	Tfn 0498/794 55 621 58 Visby
Suppleanter	Tord Porsne Jungmansgatan 328	Tfn 0498/117 04 621 52 Visby
	Bertil Lindén Bremergränd 4	Tfn 0498/108 34 621 56 Visby

Adressändringar anmäles till kassören.

Omslagsbild: *Sorbus graeca*, Hejdeby hällar, 1982.

Fotokopia av pressad kvist: Torgny Rosvall.

SORBUS GRAECA - EN FÖRBISEDD VITOXELART I GOTLANDS FLORA

Gösta Fåhraeus och Stig Högström

Inget svenskt landskap är så väl försett med *Sorbus*-arter som Gotland. Åtminstone 5 arter är redan väletablerade, och av dessa har flera starkt utvidgat sin areal under senare år, t ex rönnoxel *S. hybrida* och vitoxel *S. rupicola*.

Det ser emellertid ut som om det finns ännu fler distinkta *Sorbus*-former på ön, fastän de än så länge har en begränsad utbredning och inte blivit närmare studerade. Vi vill med denna artikel fästa uppmärksamheten på en karakteristisk vitoxel-form, som numera förekommer synnerligen rikligt i trakten av Galgerget strax norr om Visby. Den är uppenbarligen ursprungligen förvildad, men har stor förmåga att sprida sig i fullt naturlig terräng i likhet med andra sentida invandrare i området, t ex pimpinell *Sanguisorba minor* och gotlandshaverrot *Tragopogon crocifolius*.

Strövar man omkring på Galgerget och i dess närmaste omgivningar, kan man inte undgå att lägga märke till denna *Sorbus*-art. Det är en mycket vacker buske med hela, ofta nästan cirkelrunda blad, vars undersidor är starkt vitludna (Fig.1 o 3). Den skiljer sig klart från den på samma plats växande vitoxeln *Sorbus rupicola*, som har mera långsträckta, smalt omvänt ägg-runda blad. Buskarna har också helt olika växtsätt, vilket man ser redan på långt håll; medan *S. rupicola* är ganska glesbladig och verkar tanig, är den andra arten tätbladig och påfallande välvuxen.

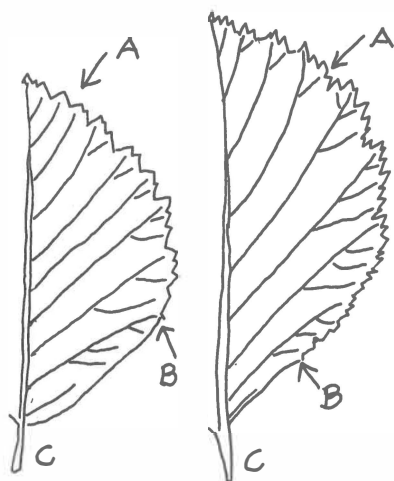

Fig. 1. *Sorbus graeca* är en mycket vacker buske med hela, ofta nästan cirkelrunda blad, vars undersidor är starkt vitludna.

Foto: Stig Högström. Galgerget: Visby 1982-09-14

Försöker man bestämma sistnämnda art med ledning av Hedlunds monografi (1901) kommer man till *Sorbus graeca* (Spach) Hedl. För att känna sig riktigt säker i frågan om arttillhörigheten bör man studera bärens ytsstruktur. Detta kan ha bidragit till att man tidigare, med sommartid insamlat material, inte kunnat skilja på *S. graeca* och *S. norvegica* (*obtusifolia*), som står nära varandra. Hos den senare - liksom hos *S. rupicola* - har nämligen fruktytan talrika "lenticeller" (små, men tydliga, gulbruna porer), medan *S. graeca* saknar eller har mycket få lenticeller på frukten. Dessa ser man inte tydligt förrän på eftersommaren. Det är också nästan omöjligt att avgöra om en frukt har lenticeller eller ej, ifall man blott har torrt herbariematerial med mer eller mindre skrupna bär till hands. Vi har därför undersökt fertila buskar i augusti och september. På grundval av så erhållna resultat har vi kommit till slutsatsen att Galgberget-förekomsten representerar arten *Sorbus graeca*.

I själva verket har denna art funnits länge i detta område, men har i regel misstagits för *S. norvegica*. I Riksmuseets herbarium finns under kollektivnamnet *S. aria* material samlat av Tycho Vestergren nedanför Galgberget redan 1917. Detta har i herbariet inordnats under *S. obtusifolia* (= *norvegica*), men representerar enligt vår mening typisk *S. graeca*. En av oss insamlade samma art uppe på Galgberget år 1931, och i Göteborgs botaniska museum finns ett herbarieark av *S. graeca* samlat av Carl Blom år 1939 "i naturlig terräng N om Visby". Bestämningen har konfirmerats av Hedlund. Arket innehåller blott ett långskott med blad utan blommor eller frukter, men det stämmer fullständigt med vårt material från Galgberget. På 1940-talet har E. Th. Fries samlat arten på och nedanför Galgberget. Även detta material har i Riksmuseets samlingar placerats under arten *S. obtusifolia*, men torde vara *S. graeca*, att döma efter bladform och tandning. Av figur 2 nedan framgår tre skiljemärken mellan blad av *S. graeca* (t.v.) och *S. norvegica* (t.h.). A. Tänderna korta och breda hos *graeca*, dubbelt sågade hos *norvegica*. B. Nedre bladkanten helbräddad en längre sträcka hos *graeca* än hos *norvegica*. C. Bladskäftet ca 10 mm hos *graeca*, ca 12 mm hos *norvegica*. (bladen från fertila kortskott. Ur Hedlund 1901).

Sorbus graeca *Sorbus norvegica*

Fig. 2. Bladformer (se text ovan).

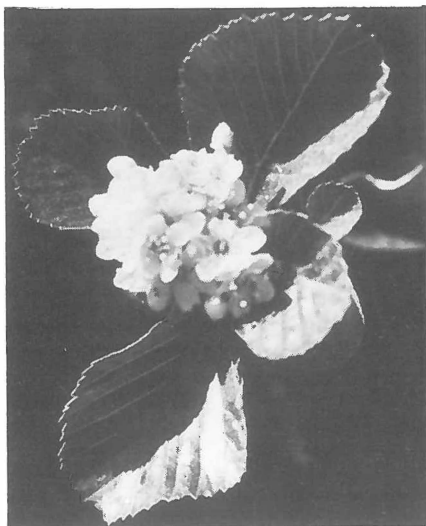

Fig. 3. *S. graeca*. Foto: G. Fåhraeus

S. norvegica är i Sverige säkert känd blott från Bohuslän, bortsett från en gammal och tvivelaktig uppgift från Lilla Karlsö (Hedlund 1901, Hultén 1971). Den har nyligen eftersökts på L. Karlsö, men förgäves, av Björn Hjernquist, som också väl känner öns flora sedan många år, men aldrig sett någon rundbladig vitoxelart där. Något material som inordnats som *S. graeca* finns inte i Riksmusei skandinaviska herbarium. Däremot finns i det allmänna herbariet ark med *S. graeca* från det centrala utbredningsområdet i Balkan och Turkiet. Vårt material från Galgberget stämmer mycket väl med dessa kollektioner, bl a med en från det välkända berget Ida i Mindre Asien.

Det märkligaste med förekomsten av *Sorbus graeca* vid Visby är att den numera är så ofantligt rik och utgör en så livskraftig population. Man finner buskar i alla åldrar, från små, blott några år gamla buskar till stora buskrädd upp till 6-7 m, som nog kan vara 50 till 100 år gamla. Hösten 1981 påbörjade vi en kartläggning av förekomsten på Galgberget med närmaste omgivning. På berget, dvs ovanför klintbranten och i branterna, fanns på en areal av ungefär 36 ha över 1000 individ. Denna hittills knappt beaktade art är således mycket talrik i området. Den är här mycket allmänare än den sedan gammalt kända gotländska vitoxeln *S. rupicola*. Den verkar fullt naturaliserad, och det är uppenbart att den är utomordentligt väl anpassad till miljön på växtplatsen. Av betydelse är tro-
ligen såväl den kalkrika berggrunden som det milda klimatet.

Vid vår inventering bedömdes och antecknades höjden på varje individ. Av förekomsten (av drygt 1000 individ) uppe på Galgberget och i dess branter mätte 60 % 0,5 m eller mindre, 27 % 0,5-1,5 m, 12 % 1,5-3 m och 2 % över 3 m. En population med en sådan ålderspyramid utgör en population i stark tillväxt. (Fig. 4).

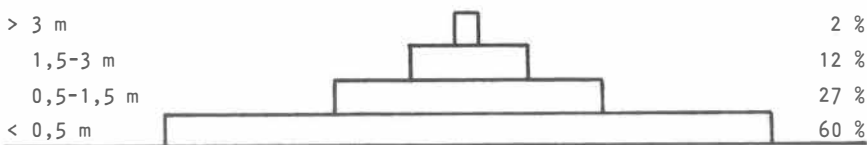

Fig. 4. Procentuell fördelning av 1024 ind. *Sorbus graeca* i bergsterräng och på hållmark. Galgberget, Visby.

En kartsbild visande förekomsten av den enskilda individen av *S. graeca* i trakten av Galgberget ges i Fig. 5. De högsta träderna (5-7 m), som i regel också torde vara de äldsta, har särskilt utmärkts på kartan. Vi tror att dessa träd - i Botairlunden, vid Norderstrand och längs Lummelundsväg - ursprungligen är planterade. "Planteringsgillet i Visby", som startade sin verksamhet 1859 med planteringar i Visby innerstad, fortsatte nämligen ganska snart sin verksamhet utanför murarna. Så planterades 1862 vid "norra landsvägarna" och 1863 i "norra gravarna". Det kan också framhållas att arten tidigt planterades i DBV:s botaniska trädgård, som är belägen mindre än en km från den sydligaste förekomsten av *S. graeca* på Galgberget. I DBV:s jubileumsskrift år 1914, sid 76 (växtlista författad av K. Johansson), uppges att ett ex av *S. graeca* då växte i NV delen av trädgården. Det var fruktbärande och ganska stort; det mätte i omkrets 141 cm vid 0,5 m höjd. Det bör därför ha varit rätt gammalt och hade kanske planterats redan vid trädgårdens anläggning år 1855. Detta träd finns såvitt vi kunnat se inte längre kvar och omnämns inte heller av Nordin (1964, 1981).

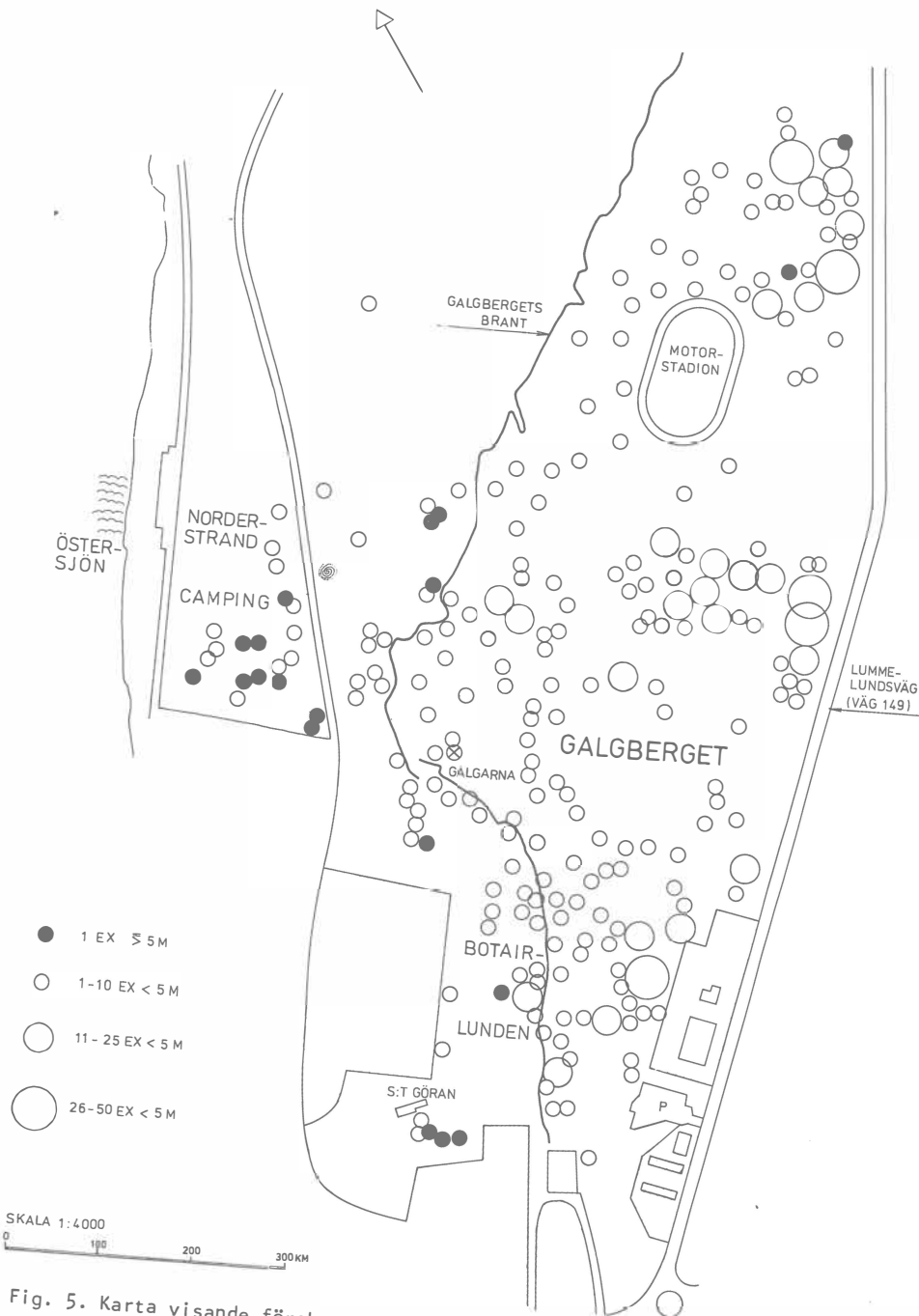

Fig. 5. Karta visande förekomsten av *Sorbus graeca* i trakten av Galgberget, Visby, hösten 1981.

Åldersfördelningen (av knappt 100 individ) i Norderstrand-Botairlunds-området är en annan än uppe på Galgberget och i dess branter, nämligen 27 % 0,5 m eller lägre, 28 % 0,5-1,5 m, 27 % 1,5-3 m och 18 % över 3 m. Det finns således förhållandevis fler äldre träd, alltså en population, som inte är på stark frammarsch såsom på berget och dess hållmark. En av förklaringarna till detta förhållande kan vara, att betingelserna på växtplatserna vid Norderstrand och i Botairlunden är mindre passande för arten. En bidragande orsak är nog också att Norderstrand och Botairlunden hävdats som parker genom slätter, åtminstone tidvis, vilket hållit nere eventuella småplantor.

Det är för oss helt klart, att den rika förekomsten av *Sorbus graeca* norr om Visby leder sitt ursprung från de äldre planterade träden. Bären sprids troligen lätt med fåglar. Vi har ännu inte gjort en så omfattande inventering, att vi kan säga hur långt arten har spritt sig. Avståndet mellan DBV:s trädgård i söder och den nordligaste förekomsten av individ, som vi bedömer som spontan (nära Åhsbergsga hagen, strax söder om Snäckgårdsbaden), är ungefär 3 km.

Det finns inget svenskt namn på *Sorbus graeca*. Vi har funderat på att försöka introducera något annat namn än grekoxel. Vi har prövat namn som silveroxel, rundbladsoxel, visbyoxel och galgbergsoxel, men har ännu inte fastnat för något av förslagen.

Det kan slutligen framhållas, att även andra vitoxel-typer, *Sorbus aria* coll., förekommer inom området. Även på Gotland i övrigt finns sådana former, bl a på Hejdeby hällar, där Torgny Rosvall iakttagit en mycket storbladig *aria*-form.

Sedan uppsatsen färdigställts har Torgny Rosvall också meddelat oss att det på Hejdeby hällar, ca 5 km från Galgberget, förekommer en buske, som med ledning av växtsätt och bladkaraktärer måste hänföras till *S. graeca*. (se omslagsbilden).

Summary

The occurrence of a large population of *Sorbus graeca* (Spach) Hedl. just outside the town of Visby (Gotland, Sweden) is reported. This species was planted in i.a., the "D.B.V." botanical garden, probably as early as in the 19th century. Certainly it has spread from such cultivated trees to the present locality, which is only a few kms away from the botanical garden. It is now very numerous - more than 1000 large and small shrubs were found in 1981 within an area of c. 36 hectares. Apparently it is extremely well adapted to the environmental conditions, viz., a relatively mild climate and a rocky calcareous ground. The "age pyramid" (Fig. 3) indicates a rapidly increasing population.

The species has been collected earlier in this place, but was usually misinterpreted as the closely related *Sorbus norvegica*; this species is, as an indigenous plant, known only from Norway and the adjacent part of the Swedish west coast.

Litteratur

- Hedlund, T. 1901. Monographie der Gattung Sorbus. Kungl. Svenska Vet. Akad. Handlingar 35 (1)
- Hultén, E. 1971. Atlas över växternas utbredning i Norden. 2:a uppl. Stockholm (Forts. sid. 8)

EXOTISK INKOMLING I TRÄDGÅRDSLÄND

Bo Göran Johansson

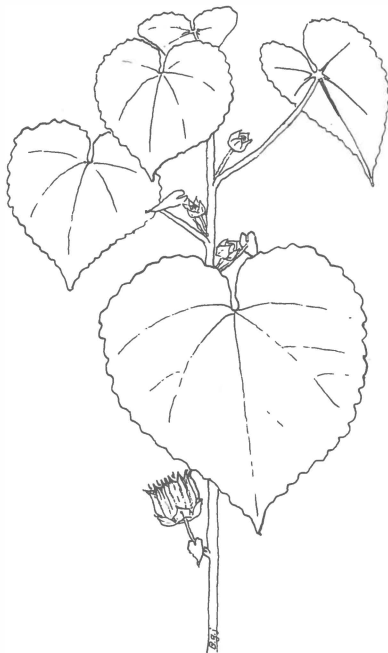
Hos C-H Böhme och Gunilla Florén i Väte har i höst visat sig ett exemplar av *Abutilon theophrasti*. Växten, som saknar svensk namn, tillhör malva-familjen, *Malvaceae*, där släktet *Abutilon* kan kännas igen genom att det saknar ytterfoder. Andra arter av samma släkte odlas i Sverige som inom-husväxter, t ex *Abutilon megapotamicum*, lyktmalva.

Växten har oansenliga, äggula till orangegula blommor, som sedan växer ut till en stor, lyktformad taggig frukt. Hela plantan är mjukt silkesluden. Det gotländska exemplaret var ca 60 cm högt, men enligt utländska floror kan arten bli upp till 2 meter hög.

En beskrivning av växten finns i Lids flora, där det uppges att den i Sverige påträffats i Skåne, Västergötland och Göteborg. Den är helt säkert ganska ovanlig; förekomsterna i Skåne är enligt Weimarcks skåneflora bara två: en i Kristianstad 1924 och en i Åhus 1926.

Växten förekommer annars i hela Sydeuropa, och den lär också odlas i Kina som spånadsväxt. Den är ettårig och det skall bli mycket spännande att få se om den ger grobart frö på Gotland.

Den blommar så sent som i september, så det är lite tveksamt. Det gotländska exemplaret växer i ett bönländ, där man använt eget utsäde, så det är en gåta hur den kommit dit.

Abutilon theophrasti

Teckning av Bo Göran Johansson

Sorbus graeca... (forts.)

Litteratur

Johansson, K. 1914. D.B.W.'s trädgård. I: Sällskapet D.B.W. 1814-1914.

Visby

Nordin, I. 1964. Sällskapet D.B.V.'s botaniska trädgård Visby. Visby

Nordin, I. 1981. Kom rosor och salvia... Karlstad

Warberg, E.F. & Kárpáti, Z.E. 1968. *Sorbus*. I: *Flora Europaea*, vol. 2, Sid. 67

VANDRING KRING EN LITEN AGMYR

Marik Vos

Det är den 3 augusti den märkliga sommaren 1982. Solen har lyst över oss utan minsta uppehåll en månad. Jag har lagt ner ett block och några pennor och gått ner till stranden och det lilla fiskeläget för att skissa. Det är varmt, mycket varmt. Badstranden litet längre bort är överfylld av badande. Men det lockar inte just nu. Jag gör i stället en vandring kring den lilla agmyren, som ligger några hundra meter uppåt land. Det är mitt på dagen, hettan dallrar i luften. Jag har avsiktligt valt just den tidpunkten för att se hur markerna mår i den intensiva värmen. Mycket snart märker jag att intrycken är så sammansatta att det är meningslöst att skissa. Jag gör i stället korta anteckningar om vad jag ser. Det är det jag här vill berätta. Jag kan med en gång säga att det rör sig inte om rariteter och märkliga fynd. Bara intrycken av ett litet stycke Gotland under den varma solen.

Jag följer först stranden en bit. Det är inte mycket sjöfågel. Några ejdrar guppar litet lojt på vågorna. Gravändernas gråvitrandiga ungar har blivit stora och är fortfarande ganska många. Yttersta strandängarna lyser ännu smaragdgröna. Dom kan bevara fukten, ge näring åt gräs och blommor. Bara ett tiotal meter bort, där marken höjer sig svagt och går via klappersten över i hed, är färgskalan en helt annan. Borta är försommarens gröna sammetsmatta, en dov ockraton har tagit över. Smultronbladen under enbuskarna har blivit bruna och rullat ihop sig, backtimjan har blommat ut under den obarmhärtiga solen. En och annan fetknopp orkar ändå med. Här gick förut kor. Det betades till för några år sedan. Nu börjar det bitvis växa tunt, torrt gräs på marken. Det ger den mjuka heden en ny och litet annorlunda karaktär.

Nu kommer jag in i tallskogen, som gränsar till myren. Där är det åter grönt. Men fruktansvärt igenvuxet och kvavt. Jag får krypa och klättra över kullfallna stammar. Salmbären slår sina rankor om benen. River så det blöder. Jag faller, men kämpar vidare mot den klargröna strimma, som skymtar framför mig mellan träden. Myggorna gör inte vandringen angenämare, men det är inte långt kvar. Svettig och med spindelväv i håret kryper jag ut på den gröna ängen vid myrkanten. Jag har passerat tre helt olika landskapstyper på bara några hundra meter: stranden, heden, skogen. Nu ska jag berätta om den fjärde, myren.

Det som når mig först är en underbar doft av vattenmynta och en lika underbar stillhet. Det är en tystnad, som hörs. Jag står där länge, inandad dofterna, värmen, stillheten. Det är en stor njutning. Den fortsatta promenaden blir långsam, ett strövtåg. Ängen är sank och mycket tuvig. Vattnet går långt upp på stövlarna, när jag kliver bredvid en tuva. Vid midsommartid var denna äng fylld av vaxnycklar och ängsnycklar i alla färgnyanser. Då, efter den regniga försommaren, stod vattnet ännu i små sjöar och glänste mitt i orkidéprakten. Nu står nycklarnas fröställningar bruna. Just här brukar ängsnycklarna, *Dactylorhiza incarnata* kunna visa upp en otrolig blomsterprakt, nå storlekar, som påminner om hyacinter. I skogsbrynet korsar dom sig antagligen med Jungfru Marie nycklar, *Dactylorhiza maculata*. Den ångande rikedomen kan ibland ge en känsla av att man står mitt i en orgie! Men även nu, fast sommaren är långt gången och värmen pressande, saknar sankängen sannerligen inte

blommande örter. Dungar av fackelblomster och stora, gula bestånd av videört mitt i den saftiga grönskan. En liten, lätt gråluden växt med rosalila blommor tittar fram bland myntorna. Jag undersöker närmare, luktar litet på bladen. Jodå, det är en *Teucrium Scordium*, löksuga eller lökgamander. I den lilla boken *Gotländska växtnamn* står det att den - åtminstone i Gothem - kallas Jårdhumblä. Som granne har den några exemplar av strandklo.

Plötsligt bryts tystnaden av ett jamande läte - två vråkar seglar över myren. Jag tänker alltid på Strindberg, denna märkliga man, när jag hör vråken. Han låter Eleonora, den galna, kloka flickan i "Påsk", hon som förstår vad stararna säger, berätta för sin vän Benjamin om vråken: "Det är en ond fågel, som heter rätt-vråken; som man kan höra av namnet, så lever den av råttor. Men som den är en elak fågel, så skall han ha svårt att ta råttorna. Därför kan han bara säga ett enda ord och det låter, som när katten säger 'miau'. När nu vråken säger 'miau', så går råttorna och gömmer sig... men vråken förstår inte vad han själv säger - men utan mat blir han ofta, för han är stygg!" Ja, vem vet om det blir middag för vråken i dag.

Ängsullen vajar vit i den svaga brisen. Humlorna och bina surrar milt. När jag rundar myrens övre del ser jag att älgräset långtifrån blommat ut. Det sprider fortfarande sin söta vällukt och mängder av fjärilar fladdrar tyst över dungarna. Den lilla myrens bruna agfält öppnar sig här och det stilla vattnet blänker som ett öga. Det finns inga fåglar där. Tuvorna, där skränande måsar brukar hålla till om våarna, är tysta och tomma. Men inte tomma ändå. Fackelblomster, videört och mynta bildar utsökta färgkombinationer, små stilleben, som simmar på det blanka vattnet.

Orkidétiden är långt ifrån förbi. Dom sena brudsporrarnas rödlila ax doftar och tävlar nästan med fackelblomstren, vad storlek beträffar. Nattviolerna står raka. Några flugblomster har ännu en och annan "fluga" kvar. Kärrknipproten bildar små vajande fält. Vilken utsökt växt! Blommornas delikata färgsättning i svagt rosabrun, vitt och gult. Det både kraftiga och graciösa växtsättet, blommorna, som ständigt rör sig för vinden. Mindre statisk, mer livfullt än sina fränder.

Alldeles vid min fot flyger plötsligt en fågel upp med ett litet gällt läte. En enkelbeckasin försvinner i vinglig flykt över skogsbrynet. Jag undrar vems hjärta, hans eller mitt, som sitter högst upp i halsgropen? Nu har jag kommit till en litet torrare äng vid sidan av myren. Bredvid den ligger en gammal igenvuxen åker - ett riktigt blomsterland. Litet brunbränt är det, men närheten till myren ger ändå en viss frodighet. Helhetstonen är guldbrun, men mycket står i blom. Prästkragar och vildmorot vajar, backnejlikorna bildar små röda mattor, som omges av gult: låg gulmåra, solvända, johannesört. Små blåklockor ger det hela en patriotisk touche av blågult, ackompanjerade av brunört och jordtistlar. Det doftar sött av honung och varm jord. Himlen ovanför mig är nästan vit i hettan. Svetten lackar, flugorna surrar. Jag måste sätta mig ner på en sten och pusta. Tystnaden och stillheten är som en stor kupa över mig. Ändå hör jag alldeles tydliga ljud på avstånd. Från sjösidan ett sorl blandat med barns glada skrik och rop - de badande vännerna på stranden. Ljuden är egendomligt klara i den stora tystnaden, fast dom kommer från långt håll. Från andra sidan, inifrån land, hörs en brummande traktor och jämna hammarslag. Lättjan och mödan, vilan och arbetet blandade i en märklig ljudkuliss.

Från min viloplats ser jag i skogsbrynet, som gränsar till ängarna, en knappt märkbar öppning mellan träden. En dag - en svalare dag - tog jag mig fram genom skogen på den vägen. D v s någon synlig väg fanns där ju inte, men jag kände med foten gamla hjulspår i marken. Så småningom kom jag fram till en riktig liten väg, den som leder till den gamla gården på vars marker jag nu befinner mig. Jag frågade min vän bonden på gården hur den där vägen till myren använts. Han svarade genast att på den hade man förr i tiden kört släke från sjön. Och förmodligen ag från myren. Det är ett stycke gammal kulturmark. Den igenvuxna åkern, spår av stigar och vägar, ruinen av en liten vattenkvarn på avstånd, spår av nedfallna västar. Det var en gång...Men ännu löper raka västar vita genom landskapet.

Jag går långsamt vidare. Klättrar - inte utan möda - över en av västarna. På den äng jag nu har kommit till, ser jag på avstånd något som lyser intensivt rosaviolett. Måste undersöka vad det är. En stor hög tuva tätt täckt av backtimjan. Der ser ut som en jättestor, violett igelkott. Andra tuvor bredvid är täckta av blålockor och brunört. Nu har jag nästan rundat den lilla myren. Några steg till och jag står på torra heden igen. En våg av goda dofter slår emot mig. Timjan, gulmåra. Flugorna surrar. Det knastrar under fötterna. Spåstislarna står alldeles utspärrade. Tulkörten slokar. Enarna är täta. För täta, marken håller på att växa igen. Jag får kryssa för att komma fram.

Det känns tydligt att jag närmar mig stranden. Med den friska vindfläkten följer en doft av ruttnande tång. Jag ser nu den blåa vattenytan intensivt glittrande i solljuset. Horisontens frihet. I den fuktiga marken vid udden har rosendunörten slagit ut i stora bestånd. Jag följer stranden för att komma tillbaka till min utgångspunkt. Tatarsallaten, som envetet sprider sig och vandrar över stränderna, har lagt en slöja av blåa, rosabruna och violetta toner över grusstranden. Det är mycket vackert. Vejden har guldbruna fröställningar. Marviol kryper ljust rosaviolett vid marken. Livsfarligt hängande på en liten sandbank har martornan just gått i blom. Jag är trött nu, men kan inte låta bli att stanna en lång stund och beundra detta spel av blåa nyanser. Växten skimrar nästan överkligt med sina vassa grågröna blad och milt blåa blomsterbollar. Vid första anblicken skulle man kanske tro att det är en växt, som tillhör Asteraceae (Compositae). Tvärt emot vad man tror är det en medlem av familjen Umbelliferae.

Längre fram möter ännu ett stilleben. Mot strandrågens bleka, grågröna toner flamar skräpporna varmt rödbruna. Tistlar och rödklint kompletterar med olika nyanser av violett och saftigt grönt. Ännu lyser solvändorna gula på marken. Denna intensiva färggrupp tecknar sig mot den nästan vita, varma sanden. Återigen skymtar blekrosa marviol och i vattenbrynet en sträng av rödbrunsvart tång. En doft av hav.

Nu är jag tillbaka där jag började, det lilla fiskeläget. Nu vet jag hur markerna har det under den heta solen. Nu är det skönt med ett bad.

DACTYLORHIZA KONTRA DACTYLORCHIS

Cecilia Holmstedt-Kessler och Anton Kessler

I rubriken på sid 11 i RINDI nr 1/1982 till referatet om vaxnycklarna på Gotland har använts släktnamnet *Dactylorchis* i stället för det numera vedertagna *Dactylorhiza*. Det ger oss anledning att framlägga fakta om det korrekta släktnamnet på denna grupp av nycklar.

Redan hos Linné finner vi i hans släkte *Orchis* grupperna *Bulbis indivisis* (odelade rotknölar), *B. palmatis* (handlikt delade knölar) och *B. fasciculatis* (knippformigt delade knölar). Tysken De Necker delade 1790 upp Linnés släkte *Orchis* i tre undersläkten, varav ett hade namnet *Dactylorhiza*, men detta innehöll inte bara Linnés *B. palmatis* utan också *B. fasciculatis*; dvs undersläktet innehöll våra dagars *Dactylorhiza*, *Gymnadenia*, *Limodorum* och några asiatiska samt amerikanska släkten.

Under de följande hundra åren placerades våra *Dactylorhiza*-arter i olika undersläkten med skiftande avgränsningar och namn. Auktorerna (beskrivande och namngivande botaniska författare) lade inte alltid vikten på knölarnas utseende utan betraktade t ex bara kronbladens ställning (hjälmform eller ej). Först balten Klinge delade 1899 upp släktet *Orchis* i tre undersläkten, varav ett hade namnet *Dactylorchis* och omfattade våra dagars *Dactylorhiza*-arter. Artgruppen var alltså redan avgränsad enligt vår nuvarande uppfattning, men förblev alltså ett undersläkte inom släktet *Orchis*.

I holländaren Vermeulens avhandling 1947 kommer han till slutsatsen, att denna artgrupp skulle tagas upp till släktrang, ty det hade visat sig att den skiljde sig från *Orchis* genom knölarnas form, kromosomantalet och det icke bladomslutna, utskjutande blomaxet. Han ställde då inför frågan vilket namn han skulle välja för det nya släktet. Han förkastade De Neckers namn *Dactylorhiza*, eftersom ju detta innehöll både *Bulbis palmatis* och *B. fasciculatis*. Däremot upphöjde han Klings namn *Dactylorchis* till släktnamn.

På den IX:e botaniska kongressen i Montreal 1959 diskuterades bl a alla De Neckers namn ingående och man förkastade dem, eftersom han inte använt den konsekventa binominala (tvådelade) formen, som skall gälla enligt en internationell överenskommelse. Men kongressen lämnade en bakdörr öppen i och med att den sade, att ett namn av De Necker skulle vara giltigt om det under tiden publicerats av någon annan auktor.

Nu hade faktiskt ryssen Nevski 1937 använt namnet *Dactylorhiza* vid beskrivningen av *Dactylorhiza umbrosa* (Kar. & Kir.), varför *Dactylorhiza* hade 10 års prioritet före *Dactylorchis*. Visserligen hade ungraren Rezső v. Soó 1960 föreslagit att namnet *Dactylorchis* skulle fastställas som gällande släktnamn, men efteråt publicerade han nästan 200 nya namn under släktnamnet *Dactylorhiza*, vilket naturligtvis omöjliggjorde ett bibehållande av namnet *Dactylorchis*.

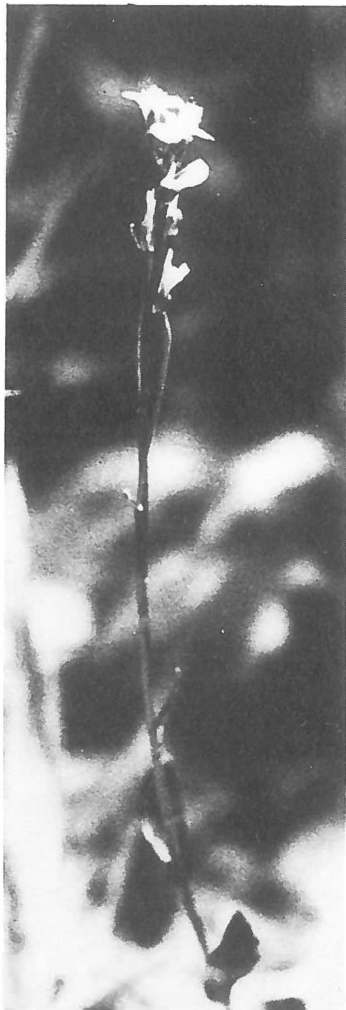
Av detta följer att det inte är förunderligt, att de båda namnen spökar genom flororna, beroende på årgången och den dåvarande nomenklatoriska uppfattningen. Det nu giltiga släktnamnet är emellertid *Dactylorhiza* Necker ex Nevski och typarten är *D. umbrosa* (Kar. & Kir.) Nevski.

Egentligen skall vi vara tacksamma för att Klings namn *Dactylorchis* förkastades, då *Dactylorhiza* är den exakta beteckningen på skillnaden mellan det släktet och släktet *Orchis*; däremot verkar namnet *Dactylorchis* rent absurt, ja t o m motstridande.

ARABIS VERNA - SYDEUROPE I VÄSTERHEJDE

Maud Söderberg

I mitten av maj 1982 fann jag ett 20-tal blommande krusiferer av en art som jag aldrig tidigare sett. Växten var spridd över en några kvadratmeter stor yta i Axelsroområdet (6 km söder om Visby). Fyndplatsen är belägen på vänster sida om Åvägen ungefär 100 m från Höglintsvägen. Marken där kan närmast betecknas som ruderat, eftersom man något år tidigare grävt upp den för att lägga ner ledningar.

Jag fick hjälp av Bo Hammar och Bo Göran Johansson att bestämma arten till *Arabis verna* enligt beskrivning i Flora Europea.

Arten saknar svenskt namn, men med hänsyn till det latinska namnet bör väl arten på svenska kunna kallas "vårtrav".

Den som önskar se växten på annat håll får förflytta sig till medelhavsregionen, där den förekommer i flertalet länder.

Arabis verna är 5-40 cm hög med flera blomstjälkar från bladrosetten. Exemplaren på Axelsro var ca 20 cm höga. Rosettbladen är ovala och sågtandade. Stjälkbladen är få, oftast 1 eller 2, och åtminstone på de exemplar jag fann rätt små. Blommorna är få, högst 10. Kronbladen är 5-8 mm och till färgen bleklila eller gammalrosa. Ståndarknapparnas färg är lysande gul. Frukterna är inneslutna i 2-4 cm långa och smala, av sin tyngd något nedböjda skidor. Växtbeskrivningen är dels hämtad från Flora Europea och dels direkt från de funna exemplaren.

Arabis verna är annuell och har troligen funnits i några exemplar även våren 1981, men ej uppmärksammat. Nu är det min förhoppning att växten skall få fortsätta att växa där den står trots vildkaninernas påtagliga intresse.

Arabis verna. Foto: Bo Hammar

VAD ÄR CENTAUREA DECIPiens?

Gösta Fåhraeus

Tre klintarter *Centaurea* är sedan gammalt kända på Gotland: blåklint *Centaurea cyanus*, våddklint *C. scabiosa* och rödklint *C. jacea*. I K. Johanssons gotlandsflora (1897) finner man emellertid ännu en art, *C. decipiens* Thuill. Eftersom bara en enda lokal är angiven, nämligen Follingbo, Dede, bör det ju vara fråga om en sällsynt art.

I tro att det rörde sig om en tillfälligt införd eller förvildad art har jag tidigare inte närmare forskat i saken. Nyligen kom jag dock att stöta på en klintart, som tycks stå mycket nära den av Johansson uppgivna *C. decipiens*.

Det var under en exkursion till Lickershamn. C:a 700 m från hamnen, och V om tillfartsvägen, där ett litet dalstråk går ner till vägen, växte ett stort klintbestånd, som vid första ögonkastet föreföll att vara en ovanligt högvuxen rödklint. Nu kan man här på Gotland, om man har tur, finna även svartklint *C. nigra*, som tidigare är funnen på några få platser (Johansson 1910 b, Fries 1917, 1942) och kanske t o m ängsklint *C. phrygia*, som ännu inte är funnen på Gotland men är rätt spridd i Estland och södra Finland (Hultén 1971). Den kanske kan dyka upp på Gotland någon gång. Jag ägnade därför mitt fynd en noggrannare granskning och fann att holkfjällen avvek betydligt från vad som är typiskt för rödklint. Holkarna var nämligen alldeles lurviga av fjällens långa och ofta vågiga hår. Då också vanlig rödklint växte på platsen, var det lätt att jämföra. Rödklinten har delvis uppsplitsade holkfjällsbihang, men inte denna kamlika hårbeklädnad (se Fig.). Denna karaktär är däremot utmärkande för svartklint och ängsklint. När jag examinerade min art efter Krok och Almquists flora, kom jag direkt till ängsklint - svartklinten har normalt inga könlösa strålblommor, och är mörkare i färgen.

Fig. 1a. Blomkorg från klintart växande nära Lickershamn. *Centaurea decipiens*?
Foto: Stig Högström.

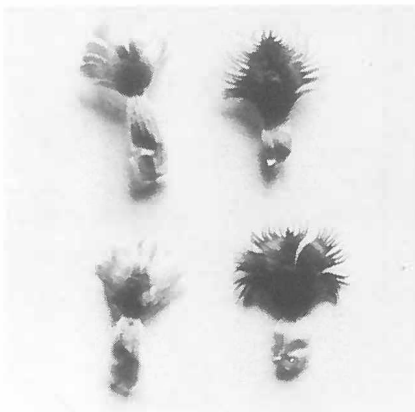

Fig. 1b. Holkfjäll med bihang från *Centaurea jacea* rödklint t.v. och från *Centaurea sp. decipiens*? t.h. Foto: förf.

Så enkel var dock inte saken. Vid användning av Lids flora (1979) möter man frågan om "fnokk", på svenska pensel. Både svartklint och ängsklint har en pensel på frukten, visserligen mycket kort, men rödklinten saknar pensel. Detsamma gäller min art, som alltså intog en mellanställning mellan rödklint och de båda andra. I Lids flora ges illustrationer av rödklintens, svartklintens och hybridens holkfjäll. Arten från Lickershamn har holkfjäll, som stämmer ganska väl med bilden av *Centaurea jacea* x *nigra*. Till yttermera visso anför Lid namnet *C. decipiens* som synonym till *C. jacea* x *nigra*. Ingenting som kunde tolkas som ren svartklint fanns dock på växtplatsen.

Frågan om identiteten av *Centaurea decipiens* föranledde K. Johansson att göra en närmare studie (Johansson 1910 a), vari han finner att materialet från Dede tillhör arten *C. subjacea*, en art beskriven av v. Hayek (1901). Namnet tas upp även av Fries (1914, 1917) för - sannolikt - samma klintart. Men i ett senare arbete säger Fries (1942): "Allt som förut uppgivits från Gotland som *C. subjacea* (Beck) Hayek och dess hybrid med *jacea* L. är, enligt bestämningar av Hayek, *C. jacea* L. x *nigra* L.". Om man räknar ihop Johanssons och Fries' fynd, har denna art eller hybrid hittats på 9 lokaler på Gotland, Förvånande är, att ren *C. nigra* blott har iakttagits på två av dessa.

Standardverket "Flora europaea" (1969) upptar både *C. decipiens* och *C. subjacea*, med vissa smärre skiljaktigheter. Men under *C. jacea* står också: "Många morfologiska mellanformer mellan *C. jacea* samt *C. nigra* och *phrygia* förekommer och har getts formell status; det är dock troligt att de är av hybridkaraktär".

Det är sålunda tydligt, att det flerstädes på Gotland finns en högvuxen *Centaurea*-art, som kan vara identisk med den först under namnet *C. decipiens* kända klinten och som möjligen är av hybridnatur. Den ena kontrahenten är säkert rödklint, medan den andra väl är mera osäker. Kanske är det svartklint *C. nigra* - men en hake är förstås, att svartklinten så sällan är funnen på Gotland.

Av Bengt Larsson fick jag nyligen veta, att han iakttagit en sannolikt hithörande klintform vid vägen mellan Bro och Fole. Vid ett besök kunde jag konstatera, att denna art morfologiskt överensstämmer med det jag funnit vid Lickershamn. Beståndet var mycket rikt, men inte heller här kunde jag finna någon svartklint, blott rödklint och den hypotetiska hybrid.

Förf. skulle vara intresserad av att från RINDI:s läsare få uppgifter om lokaler för den ovan omtalade klintformen, samt givetvis även lokaler för svartklint på Gotland.

Litteratur

- Dostál, J. 1969. *Centaurea*. I: Tutin et al., *Flora europaea* vol.4, . s.254
 Fries, E.Th. 1914. Några floristiska notiser från Gotland. S.B.T. 8, s. 263
 " " 1917. Några gotländska växtlokaler. S:B:T: 11, s. 134
 " " 1942. Några gotländska växtlokaler, Bot. Notiser, s. 409
 von Hayek, A. 1901, Citerat efter Dostál 1969
 Hultén, E.1971. Atlas över växternas utbredning i Norden. 2:a upplagan.
 Johansson, K. 1897 Hufvuddragen af Gotlands Växttopografi och växtgeografi.
 Kungl. Sv. Vet. akad. Handlingar, Ny följd, 29:1
 " " 1910. a. Iakttagelser öfver hybridiserande *Centaurea*-arter.
 Bot. Notiser, 177
 " " 1910 b. Nyare bidrag till kännedomen om Gotlands kärlväxt-
 flora. Bot. Notiser, 209
 Lid, J. 1979. Norsk och svensk flora.

FLIKMÅLLA - NY ART FÖR GOTLAND

Lars-Åke Pettersson

Under en promenad utmed stranden från Sallmundsudd till Faludden hittade jag på Stockvikens norra strand flikmålla *Atriplex calotheca*. Arten är ej tidigare uppgiven för Gotland.

Flikmållan växer med ett fåtal exemplar alldeles i strandkanten. Jag hittade den redan i augusti 1981 och då var exemplaren stora och kraftiga, men i år har havsvågorna nästan dränkt den under ilandfluten tång. Inom området växer även strandmålla *A. litoralis*, som är hårt betad av kor. Förmodligen har även flikmållan blivit betad, eftersom bara några av de nedersta grenarna var kvar och stack fram ur tången.

Det som först slog an var de bladlika fruktskärmarnas djupa flikighet och att bladen också var flikade. Artbestämningen är bekräftad av Rolf Jacobson på länsstyrelsen.

Flikmållan växer sällsynt på tångvallar och avfallsplatser i södra Sverige.

NÅGRA FYND AV KÄLLNATE

Rolf Jacobson

Källnate *Potamogeton coloratus* anses vara en av de sällsyntare gotlandsväxterna. Hultén anger i sin Atlas över växternas utbredning i Norden (2:a uppl. 1971) tio förekomster på Gotland. K. Johanssons gotlandsflora (1897) upptar 13 lokaler. Den finns i vårt land numera bara på Gotland, men fanns före 1895 på några skånska lokaler. Huvudutbredningen är central- och västeuropeisk. Källnaten växer inte enbart i kalkinkrusterade källflöden såsom namnet antyder. Man finner den även i stillastående kalkrikt vatten.

Arten känns igen på de glänsande genomskinliga flytbladen med minst sju bågformiga nerver på var sin sida om huvudnerven och att bladskäften alltid är kortare än bladen. Bladytan skiftar ofta svagt i rött och frukten är liten, 1 x 1,5 mm.

Under augusti-september 1982 har jag mera i förbigående funnit källnate på följande lokaler. Eftersom arten är riklig på samtliga ställen ser jag ingen anledning att förtiga förekomsterna.

1. Bäck V Kauparve, Hejde
2. Källmyr 2,5 km O Hajdes, Klinte
3. En av källmyrarna i Lickershamnsområdet, norr om Lickershamnsvägen, funnen 1981. Bengt Pettersson har tidigare publicerat fynd från en källmyr söder om Lickershamnsvägen, där arten ännu finns kvar.

Ett tidigare fynd jag gjort 1975 kan komplettera listan:

4. Svinmyr, Ardre

I höst har jag även kontrollerat arten i Vitärtskällan, Lärbro. Detta är möjligen Wesöös lokal enligt K. Johansson. Den är också angiven i länsstyrelsens publikation Källmyrar, Botanisk inventering, 1982, sammanställd av Sture Marklund. K. Johanssons övriga lokaler har jag ej kontrollerat.

Ytterligare förekomster är källmyr 0 Nors, Rute, uppgiven i ovannämnda källmyrinventering. Bengt Pettersson anger i sin gradualavhandling arten från Diksmyr, Kräklingbo.

Även om källnaten synes ha betryggande förekomster på Gotland bör den hållas under uppsikt. Ytterligare rapporter om fynd är välkomna, särskilt från södra Gotland.

Källnate *Potamogeton coloratus*
Teckning av Stellan Hedgren

REDAKTIONENS SIDA

Strandkål flyttas.

På förslag av en av GBF:s medlemmar tillskrev föreningen länsstyrelsens naturvårdsenhet och påtalade att ett exemplar av den fridlysta strandkålen *Crambe maritima*, som växer vid Våndburg i Hamra, är hotad av en tilltänkt hamnutbyggnad. Vi föreslog att exemplaret skulle flyttas till en säkrare växtplats.

GBF har nu fått länsstyrelsens beslut på att strandkålen får flyttas genom föreningens försorg om planerna på hamnbygget realiseras. Samråd om lämplig tidpunkt m m skall ske med naturvårdsenheten.

Högskolekurs i botanik.

Under hösten, vintern och våren pågår en högskolekurs i botanik i Visby, där de flesta deltagarna är medlemmar i GBF. Kursen arrangeras av Gotlands Naturmuseum och Folkuniversitetet och är en förberedelse till det inventeringsarbete som nu skall dras igång för en ny gotlandsflora. Forskningsrådsnämnden har lämnat bidrag till kursen som leds av fil lic Bengt Rosén. Man har lyckats engagera en rad kända botaniska specialister som lärare: professorerna Hugo Sjörs, Stockholm och Gösta Fåhræus, Fårö, docenterna Örjan Nilsson, Uppsala och Thomas Karlsson, Lund, Fil kand Rolf Jacobsson, Visby och författaren till "Flora över Dal" Per-Arne Andersson, Dals-Långed m fl. Kursen omfattar ca 60 timmar och är huvudsakligen förlagd till fredagskvällar och lördagsförmiddagar med koncentration till början av hösten 1982 och våren 1983.

Rapporter till floristiska notiser.

Till redaktionen har inkommit en hel del fyndrapporter. En del återfinnes som separata uppsatser i detta nummer. Andra har tagits med i en på grund av utrymmesbrist starkt nedbantad notissida. En del fyndrapporter avser ganska allmänna arter eller relativt kända lokaler. Trots att vi ej kan publicera alla dessa fynd i RINDI, är de för den skull inte ointressanta. De kommer att föras in i det kartotek, som nu lägges upp för det planerade floraarbetet. Vi tackar rapportörerna. Även om Du den här gången inte fått plats i tidskriften, så förtröttas inte. Du kanske har bättre tur nästa gång. Kom igen!

Läsarnas frågespalt.

Har Du någon botanisk fråga är Du välkommen till "läsarnas frågespalt". Det kan gälla speciella växter, botaniska fackuttryck eller något annat, som Du funderat över och som Du tycker är av ett så allmänt intresse att svaret kan intressera även andra läsare av RINDI.

Vi lovar att svara efter bästa förmåga och med hjälp av de specialister, som vi kan få fatt på. Men fråga inte om lokaler för sällsyntheter. Det svarar vi inte på.

Rättelse.

I Ingeborg Stjerna-Pooth's uppsats "Botaniska strövtåg på Gotland för 60 år sedan" har längst ner på sidan 5 refererats till en tysk flora, som uppgivits vara skriven av Schmeil-Fischer. Rätta författarnamnet är Schmeil-Fitschen.

AKTUELLT FRÅN PROJEKT LINNÉ RAPPORTERA LUNDVÄXTER!

Rolf Jacobson

Under sensommaren har åtskilliga rapporter influtit om Projekt Linné-arter. Ett hjärtligt tack till alla uppgiftslämnare. Era uppgifter kommer till nytta i det fortlöpande floravårdsarbetet i länet!

Bl a har några rapporter inkommit som berör de s k ädla lundgräsen. Det är dock angeläget att få en klarare bild av lundgräsens aktuella status på Gotland, liksom för några andra lundväxter.

Den nya skogsvårdslagen, som trädde i kraft för två år sedan, innebär att bidrag kan ges för avverkning av s k 5.3-skogar. Med dessa avses glesa skogsbestånd och bestånd med olämpligt trädslag. Till de olämpliga trädslagen i skogsbrukets mening hör ofta lövträden. Från 1981 och 15 år framåt skall på Gotland liksom i andra län genomföras en översiktlig skogsinventering. (ÖSI). Inventeringen sker kartbladsvís med den ekonomiska kartan som grund, och inventeringen kommer bl a att peka ut lämpliga 5.3-bestånd. Här finns således stora möjligheter att markägare till lövskogar och igenväxande lövängar ges stimulansåtgärder för avverkning och barrplantering.

ÖSI-inventeringen kommer dock fortlöpande att samråda med länsstyrelsen vad gäller skogsområden som är av intresse från vetenskaplig, friluftslivsmässig eller kulturminnesvårdssynpunkt. Länsstyrelsen får därigenom möjlighet att undandra värdefulla områden från skogliga åtgärder.

Det är därför angeläget att vår kunskap om vilka intressanta och hotade växter som finns i våra lövskogar och igenväxande ängesmarker, så att vi kan hindra att värdefulla växtlokaler går till spillo i skogsbruket.

Till de mera förbisedda lundväxterna hör de ädla lundgräsen. För Gotlands del gäller det följande arter:

lundslok	<i>Melica uniflora</i>	långsvingel	<i>Festuca gigantea</i>
strävlösta	<i>Bromus benekenii</i>	skugglösta	<i>Bromus ramosus</i>
skogskorn	<i>Hordelymus europaeus</i>		

Andra lundväxter av gotländskt intresse är:

storrams	<i>Polygonatum odoratum</i>	kalknipprot	<i>Epipactis confusa</i>
skogsskräppa	<i>Rumex sanguineus</i>	buskstjärnbl.	<i>Stellaria holostea</i>
tandrot	<i>Dentaria bulbifera</i>	blodtopp	<i>Sanguisorba officinalis</i>
backvicker	<i>Vicia cassubica</i>	vippärt	<i>Lathyrus niger</i>
Skogsbingel	<i>Mercurialis perennis</i>	luktvíol	<i>Viola odorata</i>
undervíol	<i>Viola mirabilis</i>	lundvíol	<i>Viola reichenbachiana</i>
desmeknopp	<i>Adoxa moschatellina</i>		

Bland träd och buskar är följande aktuella (vilda bestånd):

skogsalin	<i>Ulmus glabra</i>	benved	<i>Euonymus europaeus</i>
skogslind	<i>Tilia cordata</i>	vildkaprifol	<i>Lonicera periclymenum</i>

Uppgifter om dessa arter liksom Projekt Linné-arter i övrigt mottages tacksamt av Rolf Jacobson, Länsstyrelsen, 621 85 VISBY, tel 0498/152 00. Ju större vår kunskap är om den gotländska floran, desto större möjligheter har vi att hävda de botaniska intressena gentemot exploaterande ingrepp.

NÅGRA EXKURSIONS- OCH MÖTESRAPPORTER

L. Karlsö, 8 aug 1982 Foto: Bo Hammar

Utrymmet i detta nummer av RINDI medger ej att utförliga rapporter från samtliga exkursioner och möten under våren och sommaren tas med. Alla har varit intressanta och givande. I allmänhet har vi också haft tur med vädret; t ex gynnades exkursionen till Lilla Karlsö den 8 augusti av ett toppen-väder. Gun Ingmansson kunde visa oss runt till öns alla botaniska sevärdheter - karlsösallad, hjärtstilla, skogsbingel, hjorttunga och mycket annat - under de allra bästa förhållanden. Dessutom var det ljuvligt varmt i vattnet. Synd om dem som inte var med.

Vi har haft praktiska övningar i naturfotografering och examinering, besökt guckuskon och Kallgateburg i Hejnum, studerat ogräsodlingar och sett på gräs och halvgräs på Fårö, vandrat på Hejdeby hällar med alla dess rariteter och besökt Klinteberget med dess planteringar av ovanliga träd och den expanderande nya lokalen för stor skogslilja *Cephalanthera damasonium*. En uppsats om planteringarna där kan vi förvänta oss längre fram.

Exkursion till Valar, Burgsvik den 23 maj.

Ett 35-tal medlemmar kom för att se på bl a Adam och Eva vid Valar strax söder om Burgsvik. Att det blev just den lokalen beror på de många färgvariationer som denna orkidé uppvisar här. Alla nyanser mellan ljusgult och rödviolett förekommer.

Efter rundvandringen på de ljuvliga strandängarna fortsatte vi till Vamlingbo. Inne i en beteshage bland enebuskar var marken täckt av göknycklar. Det fanns även vitblommiga varianter. En bit från beteshagen fanns en grusslänt där vi bl a hittade grusviva, vitblommig fältsippa och vårklynne. Avslutningsvis åkte vi till Hoburgen och såg på vår-adonisen, nyss utslagen.

Kerstin Ewing

Föredrag om medicinalväxter av Ingeborg Lingegård.

Tyvärr var uppslutningen till höstens första möte dålig, vilket var synd, eftersom föredraget var mycket intressant och lärorikt.

Ingeborg Lingegård talade först om vår västerländska kännedom om läkeväxter och varför den delvis gått förlorad, men även om den renässans som läkeväxterna fått i våra dagar. Detta beror till stor del på de laboratorieanalyser som görs och som visar en faktisk medicinsk effekt. Efter inledningen visade Ingeborg Lingegård bilder på läkeväxter och redogjorde för deras användningsområden.

Inte enbart läkeväxter presenterades utan även några mycket giftiga växter, såsom stormhatt och bolmört. Efter föredraget följde en frågestund och en presentation av olika böcker i ämnet.

Kerstin Ewing

Exkursion till Ylve Gardelins handelsträdgård i Havdhem.

Ca 20 deltagare kom till denna trädgårdsvandring den 1 augusti. Trädgården är mycket artrik och välskött. Genom att växterna inte odlas i krukor utan är fritt planterade och skolas om regelbundet, har de växt sig kraftiga och friska. I trädgården finns ett stort antal "gamla" trädgårdsväxter, som förutom sitt kulturhistoriska värde också har intresse för den som botaniserar bland vildväxter, eftersom de ofta kvarstår vid torptomter och liknande ställen och ibland också förvildat sig. Så finns t ex röllikekragen *Chrysanthemum macrophyllum* på Galgberget i Visby. Ylve Gardelin har en planta i odling med sitt ursprung i Petes i Hablingbo.

Andra sådana växter, som Ylve Gardelin lyckats få tag på, är oktoberkrage *Chrysanthemum uliginosum*, läkemalva *Althaea officinalis* och dillpion *Paeonia tenuifolia*, den sistnämnda arten nästan omöjlig att finna i handelsträdgårdar i dag.

Trädgården har också ett stort urval kryddväxter, varav några kan återfinnas på Gotland som vilda eller förvildade, såsom kungsmynta *Origanum vulgare* och isop *Hyssopus officinalis*, eller i anslutning till bebyggelse som spansk körvel *Myrrhis odorata* och kattmynta *Nepeta cataria*. Många kryddväxter har också en lång odlingstradition på Gotland som libbsticka *Levisticum officinale* och olika slags mynta *Mentha* ssp. Bland ovanliga kryddväxter märktes polejmynta *Mentha pulegium* och muskatellsalvia *Salvia sclarea*.

Slutligen kan man nämna några av många ovanliga och vackra trädgårdsväxter: drakblomma *Dracocephalum ruyschiana*, nyligen funnen vild (förvildad?) på Gotland, orange sidenört *Asclepias tuberosa* en inte alltför avlägsen släkting till vår välbekanta tulkört, skogsvallmo *Hylomecon japonicum*, en gulblommig vallmosläkting, men utblommat vid exkursionen samt smalbladig rosenrot *Sedum kirilowii*.

Exkursionen var mycket givande. Det är verkligen angeläget att det finns trädgårdar som denna, som hjälper till att bevara och sprida ovanliga växter.

FLORISTISKA NOTISER

Klådris, *Myricaria germanica*.

För en tid sedan hade Gotl. Alleh. en artikel om ett fynd av klådris i Lau. Det uppgavs där att det var det första fyndet på Gotland av denna art. Den är dock inte ny för Gotland. Klådriset hittades för första gången redan den 7 juli 1976 av Stig Högström i ett grustag i Träkumla. Fyndet publicerades strax därpå i gotlandspressen.

På lokalen i Träkumla finns klådriset kvar och tycks trivas utmärkt. Den nyupptäckta lokalen i Lau är belägen på en kanalvall och i en icke uppodlad del i en för övrigt odlad myr. Anmärkningsvärt är att den nya lokalen huvudsakligen innehåller små och unga plantor. (Bengt Larsson)

(Floristiska notiser forts.)

Hjärtstilla, *Leonurus cardiaca*.

Dikesrenar vid Rute kyrka. Ca 30 ex.
(Göran Arnqvist).

Tranbär, *Oxycoccus quadripetalus*.

Förekommer rikligt i Mölnor och Limmor
träsk på Fårö. (Bengt Sturevik).

Odon, *Vaccinium uliginosum*.

Tingstäde, södra kanten av Millum
träsk i Elinghemsmyr. Ett stort be-
stånd i träsket och även på andra
sidan vägen inne i skogen och utmed
en grund utdikningskanal. Eventuellt
är fyndplatsen den samma som den enda
i Hulténs atlas angivna gotländska
lokalen. (Lars-Åke Pettersson).

Rosenkronill, *Coronilla varia*.

Lau. Ett livskraftigt och mycket fint
bestånd av rosenkronill har rapporte-
rats från Laus backar. Lokalen har en-
ligt Marta och Erik Persson varit känd
av ortsbefolkningen länge, uppskatt-
ningsvis ca 40 år, men har så vitt vi
vet tidigare ej publicerats. Vi känner
nu 4 lokaler på Gotland, där rosenkro-
nillen växer: 2 lokaler i Hedmyr
(Augstensmyr) i Vamlingbo, 1 lokal i
Hall och så den nu rapporterade lokal-
en i Lau. (Bengt Larsson).

Hjärtstilla, L. Karlsö 1982

Foto: T. Rosvall.

Backvicker, *Vicia cassubica*.

Arten, som är sällsynt på Gotland, har hittats på två lokaler i Visby-
trakten. I området mellan soptippen och Österby växer den här och där i
skogen väster om sandtagen. Dessutom finns den otroligt rikligt på upp-
schaktade jordhögar i grustagen NV Svajdestugan. Växtplatsen är minst
sagt hotad eftersom stora delar av grustaget håller på att återställas,
d v s jordhögarna schaktas ut och allt jämnas till. Lyckligtvis finns
även glesa bestånd i skogen ca 500 m NV grustaget. Rotsystemet på back-
vickern är så omfattande och rikt förgrenat, att det är troligt att en
del av beståndet överlever t o m en utschaktning.

I grustaget växer även ett flertal kulturflyktingar och ruderväxter
såsom kanadabinka, vau, lupin, bergenia, trädgårdsnattviol m m.
(Bengt Larsson).

Gulyxne (Myggnycklar) *Liparis Loeselii*.

Tingstäde, Millumträsk i Elinghemsmyr. 30-50 ex. (Lars-Åke Pettersson).

Fältsippa, *Anemone pratensis* (vitblommiga, håriga former).

Gothem/Boge, (Mats Nilsson), Vamlingbo, (Bengt Larsson), Follingbo, (Torgny Rosvall). Alla former av fältsippor med avvikande utseende, färg eller hårlighet är intressanta och bör rapporteras.

Kupig andmat, *Lemna gibba*.

Hörsneån vid kyrkan och prästgården. (Bengt Sturevik).

Hårbladsmöja, *Ranunculus confervoides*.

Stainträsk, Fårö. (Bengt Sturevik).

Ängsskära, *Serratula tinctoria*.

Kärrvial, *Lathyrus palustris*.

Dessa växter finns i rika bestånd vid Mickels i Vall. Växtplatsen är ett änge, ställvis rätt fuktigt med ett litet agkärr vid en brya. Ängset är registrerat i ängesinventeringen på Gotland som objekt 37:3. Det är mycket välskött och vackert och innehåller flera andra arter, som annars är ganska ovanliga på Gotland. (Bo Göran Johansson).

PROGRAM VINTERN 1982-83

Tisdag 14 december. Bildkväll.

Medlemmarna visar egna bilder av natur och växter.
Plats: Naturmuseet, Hästgatan 1, Visby. Tid: 1900.

Onsdag 12 januari. Ängets växter.

Karl-Erik Pettersson, Garda, berättar och visar bilder från ängset, en kulturskapad biotop med en intressant flora-sammansättning.
Plats: Naturmuseet, Hästgatan 1, Visby. Tid: 1900.

Tisdag 15 februari. Årsmöte

För programmet svarar Roland Staav, Stockholm, välkänd naturskribent och allmänskunnig biolog, som kommer att berätta om Natur och växter på Kreta.
Plats och tid meddelas i särskild kallelse.

Tisdag 22 mars. Stort och smått i växternas värld.

Vi får följa Gösta Fåhræus på resor i 5 världsdelar.
Plats: Naturmuseet, Hästgatan 1, Visby. Tid: 1900.

Tisdag 14 april. Gräs.

Genomgång av gräsfamiljen med Rolf Jacobson. De olika grässläktena hör till de svårare att känna igen och examinera och vi behöver en extra duvning.

Kaffe och the med enkelt tilltugg kommer att ordnas av föreningen till självkostnadspris. Notera programmet i almanackan! Välkomna!

Nyponros, hällmarksskog, Follingbo. Foto: Torgny Rosvall

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

- 3 Gösta Fåhraeus och Stig Högström: *Sorbus graeca* - en förbisedd vit-oxelart i Gotlands flora.
- 8 Bo Göran Johansson: Exotisk inkomling i trädgårdsland.
- 9 Marik Vos: Vandring kring en liten agmyr.
- 12 Cecilia Holmstedt-Kessler och Anton Kessler: *Dactylorhiza* kontra *Dactylorchis*.
- 13 Maud Söderberg: *Arabis verna* - sydeuropé i Västerhejde.
- 14 Gösta Fåhraeus: Vad är *Centaurea decipiens*?
- 16 Lars-Åke Pettersson: *Flikmålla* - ny art för Gotland.
- 16 Rolf Jacobson: Några fynd av källnate.
- 18 Redaktionens sida.
- 19 Rolf Jacobson: Aktuellt från Projekt Linné - Rapportera lundväxter.
- 20 Några exkursions- och mötesrapporter.
- 21 Floristiska notiser.
- 23 Program vintern 1982-83.

Nästa nummer av RINDI.

Vi planerar att utkomma med nästa nummer av Rindi under senvintern nästa år. Några bidrag har vi redan fått eller blivit lovade, men det behövs mera. Vi väddar därför redan nu om bidrag. Du har säkert någonting som kan intressera oss andra i föreningen. Sista dag för manus är preliminärt 1 februari 1983. Bra svartvita bilder av vanliga och ovanliga växter efterlyses. Sätt igång!